

Karel van der Zande

Johannes Mesdag

Tjerk Swierstra

Johannes Jac. van Weydom Claterbos

Willem Keestra

Adrianus Bos

Johan Chr. van Weydom Claterbos

Hylke Hylkema

Folkert Posthuma

Lambertus Schey

Victor Croesen

Jan Jacob Huisman

Joan Ament

Kees Zwagerman

Boke van der Burg

Jef Wintermans

Consulenten: kenners van zuivel

Ruim veertig zuivelconsulenten bewaakten de melkweg van koe naar boter en kaas

Ze hielpen de eerste zuivelfabriekjes van de grond te tillen, bevorderden de melkcontrole en waakten over de kwaliteit van de boter en de kaas. Naderhand kwamen de grotere organisatorische lijnen in zicht: zuivelconsulenten bezetten belangrijke posten.

De landbouwcrisis aan het eind van de negentiende eeuw wordt doorgaans gesitueerd tussen de jaren 1877 en 1895. Het dieptepunt was bepaald nog niet bereikt toen in het begin van de jaren tachtig aanzetten werden gegeven voor besluiten die voor de Nederlandse landbouw van beslissende betekenis bleken te zijn. Centrale initiatiefnemer was Cornelis Jacob Sickses, voorzitter van de Gelders-Overijsselse landbouwmaatschappij en lid van de Eerste Kamer. Hij spande zich jarenlang in voor een bundeling van de provinciale organisaties en ook voor een internationale landbouwtentoonstelling in 1884. In beide opzettingen slaagde hij. De show van Amsterdam had volgens de organisatoren niet in de laatste plaats ten doel de Nederlandse landbouw met de neus op de feiten te drukken. De latere Wageningse hoogleraar Luitje Broekema schreef naderhand dat de tentoonstelling 'aantoonde dat werkelijk de Nederlandse boer ten achter was; behalve met

ons rundvee werden wij overigens op elk gebied door het buitenland verslagen.' De zwaarste crisisklappen kwamen rond 1884 aan in de akkerbouw, maar ook de 'zuivelbereider en de vetweider' zouden 'de druk der tijden' voelen, zo viel in het Verslag van de landbouw te lezen. Ook de rol van de overheid kwam natuurlijk ter sprake. Het resultaat was de instelling van een staatscommissie, die in 1886 startte met de werkzaamheden. Onder leiding van niemand minder dan Sickses, met onder meer professor Broekema in de gelederen. De commissie kwam in 1891 met een rapport en met duidelijke adviezen. De oorzaken van de opgelopen achterstand werden keihard aangegeven. Zeker, de conjunctuur speelde een belangrijke rol, maar ook 'achterlijkheid, gebrek aan kennis, het heerschen van nonchalance en sleur, gemis aan organisatie en coöperatie, het plegen van bedrog en een slechte regeling van het crediet' – het was een trieste opsomming.

De overheid nam de adviezen ter harte. In 1898 kreeg het ministerie van Economische Zaken er een afdeling Landbouw bij. Wie anders dan Cornelis Jacob Sickses zou de eerste directeur-generaal van de landbouw worden?

Nieuwe leerschool

De provinciale landbouworganisaties hadden intussen niet stilgezeten. Terwijl de prijzen van de Nederlandse zuivelproducten op de wereldmarkt dramatisch daalden, kon het niet onopgemerkt blijven dat Denemarken succes boekte. Steeds meer werd duidelijk dat aan de scholing van de zuivelaars in dat land veel meer aandacht werd besteed, terwijl men er ook in brede kring van doordrongen werd dat oprichting van zuivelfabrieken een stap zou kunnen betekenen in de richting van een meer stabiele kwaliteit van kaas en boter.

De Noord-Hollandse kaaspienaar Wouter Sluis uit Beemster trok al in 1873 naar Engeland om daar de moderne kaasproductie te bestuderen. Hij kwam terug met uitgewerkte plannen voor een zuivelschool, ze bleken te duur. Maar zonder resultaat bleef het werk van Sluis niet. In 1880 kwam de 19-jarige Bertha Middeldorf naar Berkhout om er een demonstratie van de Deense methode van boterbereiding te geven.

Zuivelconsulent Adrianus Bos (helemaal links) met zijn leerlingen van de kaas cursus in 1898, die werd gehouden op de boerderij De Eenzame Wandelaar bij Overslinterland. Tweede van links op de achterste rij boerin Chrisje van der Haven-van Es

De jongedame had haar kennis opgedaan op de zuivelschool van Daniël Gäbel, een geboren Deen, die in 1881 naar Friesland kwam om de boerinnen te adviseren bij de bereiding van hun (inmiddels internationaal omstreden) boter. Bij zijn reizen door de provincie werd hij vergezeld door de jonge Hylke Bonnes Hylkema, die in Denemarken stage had gelopen en dus mooi als deskundige tolk kon fungeren. Eenzelfde Deense opleiding genoot enige jaren later Tjerk Johannes Swierstra, die tijdens zijn reis overtuigd werd van de waarde van een gedegen opleiding van zuivelbereiders. In Nederland zou het tot 1904 duren voor in Bolsward de eerste zuivelschool werd opgericht. Swierstra – ook actief als zuivel- en als veeteeltconsulent – werd de eerste directeur.

Breed arbeidsveld

Een latere directeur van de Bolswarder zuivelschool, Willem Keestra, was in 1895 benoemd als zuivelconsulent in

Noord-Holland. Hij trok de provincie door om de boeren op te roepen 'rationeel' te fokken en hen in dat kader te stimuleren hun koeien op productie te controleren.

Misschien dat de aanpak van de onderz'n donkere kuif nogal streng ogende Fries niet ideaal viel in de Noord-Hollandse boerencultuur, hij was wel een vooruitstrevend denker. Toen de uit Noord-Brabant afkomstige leraar Piet van Hoek op het Landbouwhuishoudkundig congres van 1897 in Hoorn vertelde dat in Denemarken al honderden plaatselijke fokverenigingen fungeerden, duurde het maar enkele maanden voor in Berkhout (na Hoogkarspel) de tweede Nederlandse fokvereniging werd opgericht. Van Hoek was dan ook een bijzonder inspirerende spreker, die zelf net geen zuivelconsulent werd. Maar zijn invloed op het arbeidsveld van de pioniers was groot. Dat bevond zich op het brede gebied van de melkveehoude-

Dr. Piet van Hoek (1865-1926)

Een briljant jongetje uit het Groningse Ulrum, dat als achtjarige de hoogste klas van de lagere school doorliep en voor onderwijzer door mocht leren. In 1890 werd hij benoemd als landbouwleraar in Noord-Brabant. Hij at er 'zijn plezierigste brood', hij hield honderden lezingen, waarin hij de vorming van zuiv-

velfabrieken en fok- en controleverenigingen aanbeval. In 1901 werd hij inspecteur van het landbouwonderwijs: hij reorganiseerde de rijksscholen in Wageningen en Utrecht. In 1910 werd Van Hoek directeur-generaal van het ministerie. Het NRStamboek benoemde hem in 1925 tot lid van verdienste.

FRIESLAND

- 1889-1892 Dr. Karel H. M. van der Zande
- 1892-1932 Drs. Johannes Mesdag
- 1946-1949 Ir. Siebe Hartmans
- 1949-1953 Ir. Heine Lolkema
- 1953-1956 Ir. Arent E. J. van der Ploeg

GRONINGEN

- 1900-1924 Jan Jacob Huisman
- 1926-1946 Ir. Inne Sijbesma (rijksveeteeltconsulent)
- 1955-1958 Ir. Jelmer Brinkman

DRENTHÉ

- 1899-1905 Dr. Folkert Evert Posthuma
- 1905-1935 Johan Christoffer van Weydom Claterbos
- 1936-1947 Ir. Willem Bakker (rijksveeteeltconsulent)

GRONINGEN-DRENTHÉ

- 1947-1955 Ir. Harm Jan ter Veer

OVERIJSEL

- 1900-1909 Dr. ir. Victor R. J. Croesen
- 1909-1940 Dr. Adriaan Gerard Breen
- 1937-1944 Ir. Reinder Anema (rijksveeteeltconsulent)
- 1945-1959 Ir. Wildrik Roelf Zuidema

GELDERLAND

- 1894-1898 Johannes Jacobus van Weydom Claterbos
- 1898-1904 Hylke Bonnes Hylkema
- 1904-1913 Ir. Boke van der Burg
- 1913-1950 Ir. Auke Hylkema
- 1950-1954 Ir. Johannes H. A. Schaafsma
- 1954-1957 Ir. Cornelis A. M. van den Hout

UTRECHT

- 1896-1904 Tjerk Johannes Swierstra
- 1904-1923 Hylke Bonnes Hylkema
- 1923-1934 Dr. ir. Pieter Nicolaas Boekel
- 1934-1956 Ir. Job van Rijsewijk
- 1956-1958 Ir. Dirk Rozeboom

NOORD-HOLLAND

- 1895-1900 Ir. Willem Keestra
- 1900-1938 Dr. Lambertus T. C. Schey
- 1938-1948 Ir. Harm Jan Huisman
- 1948-1953 Ir. Cornelis Verschoor
- 1953-1959 Ir. Pieter Tiersma

ZUID-HOLLAND

- 1893-1894 Tjerk Johannes Swierstra
- 1895-1921 Adrianus Bos
- 1921-1948 Ir. Wicher Jacob Huisman
- 1948-1950 Ir. Johannes H. A. Schaafsma
- 1950-1959 Ir. Aris Schrooder

ZEELAND

- 1906-1951 Cornelis Zwagerman
- 1952-1957 Ir. Bert Harmsen (rijksveeteeltconsulent)

NOORD-BRABANT

- 1898-1899 Theodoor J. Klaverweide
- 1899-1901 Bernardus L. A. Lips
- 1904-1906 Dr. Folkert Evert Posthuma
- 1906-1918 Mr. Josephus Jacobus Wintermans
- 1906-1943 Edzo Tonkes Struif
- 1943-1968 Ir. Frederikus Wilhelmus van der Vring

LIMBURG

- 1897-1905 Johan Christoffer van Weydom Claterbos
- 1905-1920 Joannes J. C. Ament
- 1920-1945 Ir. Wildrik Roelf Zuidema
- 1945-1958 Ir. Arie J. van Wijk

Edzo Tonkes Struif

Adriaan Been

Auke Hylkema

Wildrik Zuidema

Wicher Jacob Huisman

Pieter Boekel

Inne Sijbesma

Willem Bakker

Job van Rijsewijk

Reinder Anema

Harm Jan Huisman

Fredrikus van der Vring

Arie van Wijk

Siebe Hartmans

Cornelis Verschoor

Johannes Schaafsma

Hylke Bonnes Hylkema (1858-1935)

De boerenzoon uit het Friese Akkrum was co-operator van huis uit, maar hij leerde eerst voor onderwijzer. Hij trok al jong naar Denemarken om er de nieuwe snufjes van de zuivelbereiding onder de knie te krijgen. Toen in 1888 in Irnsum een zuivelfabriek werd opgericht, werd hij de beheerder. Tien jaar later

werd hij benoemd als zuivelconsulent in Gelderland, in 1904 ging hij voor een veel langere periode naar Utrecht. Jarenlang gaf hij daarnaast nog les aan de Rijkslandbouwschool in Wageningen. Zijn 'Leerboek der zuivelbereiding' bleef decennialang verplichte stof voor studenten.

rij en de zuivelverwerking, zeker in de periode vóór 1909, toen de provinciale overheden uit overheidsgelden speciale veeteeltconsulenten konden aanstellen. In zijn eigen Brabantse milieu had Van Hoek alle zeilen moeten bijzetten om de vervalsers van de boter – vermengd met margarine ging 'boter' de grens over – de voet dwars te zetten. De tijdelijk aangestelde consulenten kregen geen vat op de zaak, maar toen vanuit Drenthe de dominante Folkert Posthuma werd aangetrokken, kozen de profiteurs snel eieren voor hun geld. Een nieuw probleem diende zich aan: de omvorming van de primitieve, zeer kleinschalige handkrachtfabrieken tot stoomfabrieken. Dat werd de klus voor de beide nieuwe consulenten in Brabant: de parmantige redenaar Jef Wintermans in het (katholieke) oosten, de bescheiden Groningse vrijgezel Edzo Tonkes Struif in het westen van de provincie.

Boerderijcursus

In het oosten van het land heerste eenzelfde spanningsveld. Johannes Jacobus van Weydom Claterbos – eerder was hij belast met de leiding van het fabriekje voor consumptiemelk in Kampen – was van 1889 tot 1897 leraar aan de 'ambulante zuivelschool', een progressief initiatief van de Gelders-Overijsselse Mij van

Landbouw. Van voorzitter Sickesz ongetwijfeld...

'Zonder goede melk geen goede boter', vormde een van de vaste thema's in de inleidingen die de leraar hanteerde tijdens zijn cursussen, die hij hield op boerderijen in de provincie. De belangstelling was nogal verschillend: op Kampereiland kwam niemand opdagen. 'Zelftevredenheid der ouders met hunne sedert jaren gevolgde handelwijze en schuchterheid der meisjes zelve hebben vele belet aan de cursus deel te nemen', aldus de gedesillusioneerde leraar. Maar in Laren – Sickesz was er burgemeester – waren 26 boerinnen leerling, in Barneveld 18, terwijl er een veelvoud een kijkje kwam nemen op de boerderij, waar de cursus werd gegeven. Van Weydom werd ook in Drenthe gevraagd zijn lessen te geven.

Hij maakte van de gelegenheid volop gebruik aan te geven dat de zuivelbereiding in plaats van op de boerderij – waar de hygiënische toestanden hem nogal eens kritische opmerkingen ontlokten – beter in fabrieksverband kon plaatsvinden. Hij kende de beperkingen van de arme zandgrond. Vandaar zijn uitspraak: 'Beter een eenvoudige handkracht dan helemaal geen fabriek.'

Van Weydom Claterbos werd in 1894 de eerste zuivelconsulent van Gelderland,

slechts voor vier jaar. Zijn pensioen was waarschijnlijk niet indrukwekkend, want een jaar na zijn afscheid (in 1899) adverteerde hij in de vakpers: 'Naar aanleiding van de vele aanvragen om inlichtingen en raad stel ik mij als particulier zuivelconsulent beschikbaar.'

Intussen was zijn zoon Johan Christoffer begonnen aan een imposante carrière, ook als zuivelconsulent: eerst in Limburg, later dertig jaar lang in Drenthe.

In dienst bij het rijk

De beloning van de consulenten varieerde van provincie tot provincie en was mede afhankelijk van de financiële positie en de intentie van de provinciale landbouwmaatschappijen. Toen een belangrijk deel van de adviezen werd verstrekt aan de (in omvang groeiende) zuivelfabrieken, dreigde de objectiviteit van de consulenten in het geding te komen. De regering zag het gevaar en nam hen sinds 1912 geleidelijk in eigen dienst als rijksambtenaar. Vanaf dat moment was ook hun pensioen uniform geregeld.

De rijkszuivelconsulenten hielden lezingen en voordrachten, gaven les aan agrarische scholen en waren – vaak als directeur – verbonden aan de inmiddels op diverse plaatsen opgerichte stations voor boter- en kaascontrole. Ook stonden ze

Mr. Jef Wintermans (1877-1955)

Na een opleiding voor onderwijzer en een landbouwstudie – vooral op aandringen van Piet van Hoek – richtte hij zich op de zuivel. Hij werkte op vele zuivelfabrieken en maakte een studiereis naar Denemarken. In 1906 werd hij zuivelconsulent voor Noord- en Oost-Brabant. Hij kwam er geregeld in conflict met

de invloedrijke pater Gerlacus van den Elsen, die wars was van vernieuwing in de zuivel. In 1918 werd Wintermans gekozen in de Tweede Kamer. In die periode verwierf hij ook nog de meesterstitel. Als redacteur van het blad van de Noord-Brabantse boerenbond hield hij veel invloed op de Brabantse agrariërs.

aan het hoofd van de melkerscursussen, waar de boerenjeugd leerde dat de laatste drop de boterknop inhield. Aan arbeidsveld geen gebrek bij de zuivelconsulenten, die intussen hun voormalige collega Boke van der Burg als hoogleraar aan de Landbouwhogeschool in Wageningen de nieuwe mensen zag opleiden, terwijl ze bij het ministerie in de jaren van de Eerste Wereldoorlog een andere vroegere collega, Folkert Posthuma, als bewindsman zagen opereren.

Stonden beslissingen, genomen als reactie op de landbouwcrisis van de jaren tachtig uit de negentiende eeuw, aan de basis van de zuivelconsulentschappen, de volgende crisis – in de jaren dertig van de twintigste eeuw – betekende hier en daar een flinke bezuiniging in de voorlichting van het landbouwministerie. In Drenthe en Overijssel werd het consulentenschap weer gekoppeld aan dat voor veeteelt. Hetzelfde gebeurde in Groningen, waar de zeer gewaardeerde Jan Jacob Huisman – een boerenzoon uit Slochteren, die als 17-jarige de Rijkslandbouwschool in Wageningen al voltooide – op wachtgeld werd gesteld, zeer tot teleurstelling van de veehouders, die hem dolgraag hielden als raadsman. Het lukte niet. In Friesland kwam de consulent nooit volledig op de loonlijst van het rijk. Daar

Het examen van de melkerscursus in Jelsum rond 1925 met consulent Johannes Mesdag (helemaal links) als jurylid

combineerden na de Tweede Wereldoorlog Siebe Hartmans en Heine Lolkema hun functie als directeur van de Bolswarder zuivelschool met het consulentenschap – hun invloed bleef beperkt.

Specialisatie troef

De verhalen rond de Noord-Hollandse zuivelpionier Piet Boekel, die in 1887 met zijn 'Handleiding voor Kaasbereiding' de weg effende voor een betere productie op de boerderij of in de prille fabriekjes, deden nog altijd de ronde in zuivelland, toen diens kleinzoon Pieter Boekel zuivelconsulent was in Utrecht. Zijn promotieonderzoek – met de zuivelexport als onderwerp – verleende hem een bijzon-

dere status. Hij werd naar Den Haag geroepen om decennialang als inspecteur van de zuivel het werk van de consulenten te coördineren.

De melkveehouderij stond na de Tweede Wereldoorlog aan de vooravond van een belangrijke innovatie: het machinaal melken. Een revolutionaire ontwikkeling, die tot gevolg had dat het aantal medewerkers op de bedrijven drastisch daalde. De zuivelconsulenten, inmiddels uitgerust met een team van deskundige assistenten, kregen een nieuw aandachtsveld. Daarnaast waren ze als adviseur veelal nauw betrokken bij de fusies van de plaatselijke zuivelfabrieken, die zelf hun specifiek opgeleide deskundigen overi-

Dr. Lambertus Schey (1873-1955)

De in Borculo geboren en in Leiden gepromoveerde scheikundige kwam in 1900 als zuivelconsulent naar Noord-Holland, waar hij zich ontplooipte tot een praktische werker. Toen hij kwam, waren er nog maar drie fokverenigingen actief en de productiecontrole stond op een zeer laag pitje. Op zijn voorstel voerde

de Noord-Hollandse bond de vierweekse melkcontrole in. Tijdens zijn bijna veertigjarige ambtsperiode zag hij tot zijn genoegen dat zijn cursussen voor melkcontroleurs en stamboekhouders veel geslaagde leerlingen opleverden. In 1909 stichtte 'doctor Schey' de vakschool voor kaasmakers in Hoorn.

Joannes Ament (1864-1932)

'Meester Ament' geldt als de grondlegger van de fabrieksmatige zuivelbereiding in het zuiden van het land. Hij was onderwijzer in het dorpje Tungalroy, toen hij tot de overtuiging kwam dat er iets gedaan moest worden aan de armoede van de boerenbevolking. In 1892 richtte hij, naar Belgisch voorbeeld, het eerste

handkrachtfabriekje op. Hij werd secretaris en later voorzitter van de Zuid-Nederlandse Zuivelbond en ook vond hij nog tijd landbouwkunde te studeren. In 1905 werd hij zuivelconsulent in Limburg. Ament vervulde nadien nog diverse agrarische bestuursfuncties. In 1922 werd hij gekozen als lid van de Tweede Kamer.

Harm Jan ter Veer

Heine Lolkema

Aris Schrooder

Bert Harmsen

Pieter Tiersma

Arie van der Ploeg

Kees van den Hout

Jelmer Brinkman

Dick Rozeboom

Dr. Adriaan Gerard Breen (1875-1961)

De in Goedereede geboren en in Göttingen gepromoveerde Breen werd in 1903 benoemd als directeur van het botercontrolestation in Deventer. In 1909 werd hij benoemd als zuivelconsulent voor Overijssel. Tijdens de jaren 1914 tot 1920 werkte hij voor de regering als directeur van het Rijksbureau voor zuivel in

Den Haag. Terug in Overijssel was hij nauw betrokken bij de bouw en modernisering van veel zuivelfabrieken, ook trok hij per fiets naar boerderijen om advies te geven. Zijn gezondheid liet hem niet toe zijn pensioen actief te halen. Al in 1937 werd veeteeltconsulent Reinder Anema zijn feitelijke opvolger.

Dr. Johannes Mesdag (1850-1932)

Als 42-jarige werd hij als Groningse scheikundige door de Friese Mij van Landbouw benoemd als zuivelconsulent. Hij was voor zijn omgeving, maar zeker voor zichzelf niet gemakkelijk. Mesdag ontwikkelde een veelheid aan activiteiten. Hij stimuleerde al heel vroeg samen met het Friese stamboek – dat hem be-

noemde als erelid – de melkcontrole. Zijn 'grote kennis, zijn enorme toewijding en zijn onkreukbare eerlijkheid' verleenden hem een bijzondere status. Mesdag bleef ook na zijn pensioen consulent bij de Friese Mij. Tot enkele dagen voor zijn dood, als 82-jarige, ging hij elke dag nog te voet naar het lab.

gens meer en meer posteerden bij de provinciale bonden. Ook landelijk werden de zuivelorganisaties steeds beter bemand. Het ene consulentschap was lang het andere niet. In het westelijke weidegebied bleef de ene consulent zich met zijn bemanning inspannen voor de leveranciers en verwerkers van consumptiemelk, de andere voor de zelfkazers. Consulentschapen als Job van Rijsewijk, Aris Schrooder en Dick Rozeboom groeiden uit tot ware vertrouwelingen van boeren en boerinnen.

Zeventig jaar arbeid

In 1957 vond een belangrijke reorganisatie in de top van het ministerie plaats. De directies Veehouderij en Zuivel werden samengevoegd. Aan het hoofd van de nieuwe afdeling kwam Kees Rijssenbeek, die naast zijn vele internationale connecties in de eerste plaats de rundveehoude-

rij zag als zijn aandachtsveld. Als inspecteur voor de zuivel kwam Harm Jan ter Veer vanuit zijn noordelijke consulentschap naar het Haagse ministerie. Hij kreeg steeds minder vroegere provinciale collega's op bezoek. De reorganisatie hield in dat de zuivelconsulentschappen geleidelijk werden ondergebracht bij de veeteeltconsulentschappen. De specialisten kregen een nieuwe baas, doorgaans zonder specifieke zuivelkennis – Wageningse veetelers immers.

Het grootste deel van de nog wat jongere zuivelconsulenten werd belast met een gespecialiseerde landelijke taak in het brede zuivelveld: van boeren- en fabriekskaas, consumptiemelk en zuivelvakonderwijs tot verwerking van afvalwater.

In Noord-Brabant mocht Frederikus van der Vring zijn zilveren ambtsjubileum nog vieren toen zijn collega's allang hun

provincie vaarwel hadden gezegd. Toen restte ook de allerlaatste provinciale zuivelconsulent het welverdiende pensioen, vlak na de kerstdagen van 1968, bijna zeventig jaar nadat de Friese Mij van Landbouw een moedige keus had gedaan met de benoeming van de wetenschapper Karel van der Zande. Al snel koos die voor het zuivelonderzoek (aan het proefstation in Hoorn) en maakte de weg vrij voor de legendarische Johannes Mesdag – de absolute recordhouder. Gestorven in het harnas: 'den man, die bijna veertig jaar met uitnemende bekwaamheid en nimmer falende toewijding gewerkt heeft ten bate van de zuivelbereiding en veeteelt', zo staat op de steen op zijn graf in Huizum.

Reimer Strikwerda, veeteelthistoricus

Ir. Jan Zijlstra, voormalig rijksveeteeltconsulent

Ir. Wildrik Roelf Zuidema (1894-1982)

In 1919 was hij – na onderbreking van de studie door de Eerste Wereldoorlog – de eerste die bij professor Boke van der Burg in Wageningen afstudeerde als specialist zuivelbereiding. In 1920 werd hij benoemd als zuivelconsulent in Limburg. Hij maakte zich sterk de vertrouwensband tussen de veehouders en

de Haagse overheid te herstellen. Toen hij aan het eind van de Tweede Wereldoorlog werd benoemd in Overijssel ontsnapte hij ternauwernood aan de bombardementen. Hij gaf les op diverse scholen – zoals De Rollecatte in Deventer – en was voorzitter van de vereniging van consulents in de landbouw.